

До основних рис критичного мислення відносять наступні вміння: здатність робити логічні висновки, приймати обгрунтовані рішення; уміння давати оцінку позитивних і негативних рис як отриманої інформації, так і самого розумового процесу; спрямованість на результат.

Активно сприяє формуванню критичного мислення учнів використання методу дебатів. Під час дебатів учні навчаються виявляти як ідеї пов'язані одна з одною, логічну послідовність подій та процесів, досліджують різні джерела, добирають аргументи, вдосконалюють ораторське мистецтво.

Так, під час вивчення в 11 класі теми «Завершення Другої світової війни» (всесвітня історія), учні можуть дебатувати тему «США не повинні були скидати атомну бомбу на Японію під час Другої світової війни». Школярі відкривають для себе ціннісні аспекти, що містяться в цій проблемі (невинні жертви проти врятованих життів солдатів, моральні норми під час війни тощо), політичні реалії Японії та США того часу, так само як і воєнну ситуацію та труднощі вторгнення в Японію. Учні самостійно не лише знайомляться з політичним життям країн, досліджують наукові досягнення того часу, моральні принципи суспільства. Знаковим є формування особистісних ціннісних орієнтацій для кожного, які є ненав'язані зовні, а вироблені самостійно.

Часто після таких дебатів в учнів складаються власні глибокі переконання щодо ситуації, але ці переконання завжди є заснованими на інформації та обміркованими.

Дебати в класі ілюструють, що процес навчання є процесом індивідуального зростання і розвитку через комунікацію та інтеракцію, а не через просте запам'ятовування та інтернаціоналізацію чистих бітів інформації.

Сучасні технології навчання розкривають перед шкільною історичною освітою нові перспективи. Останніми роками активно підлягали критиці підручники з історії, які переставали бути реальним джерелом знань, були переобтяжені суб'єктивними коментарями, недостатньо враховували регіональний аспект. Можливість використовувати QR-код частково розв'язує окреслені проблеми, розширює можливості педагогів на різних етапах уроків, дозволяє осучаснити урок, зробити його змістовним.

Застосування QR-кодів розширює інформаційне поле, дозволяє ознайомитися з різними поглядами на певні події, створює додаткові можливості для розвитку навичок аналізу, критичного мислення, дозволяє учням вільно та з користю користуватися гаджетами.

Сучасний урок історії можна та необхідно зробити цікавим, змістовним, мотивуючим до пізнання власного коріння.

ЛІТЕРАТУРА

1. Проектна технологія. [Електронний режим доступу]: https://pidruchniki.com/18710815/pedagogika/proektna_tehnologiya
2. Про програми з історії і не лише. [Електронний режим доступу]: <https://ru.osvita.ua/school/reform/61921/>
3. Чупрій Л. Історична освіта в Україні як складова державної політики пам'яті. [Електронний режим доступу]: file:///D:/Downloads/PoMe_2011_4_5.pdf
4. Шнайдер А. Навчання через дебати: різноманіття поглядів. К., БФ «Вчителі за демократію та партнерство», 2009. 320 с.

REFERENCES

1. Design technology. [Electronic access mode]: https://pidruchniki.com/18710815/pedagogika/proektna_tehnologiya
2. About the programs from the history of the game. [Electronic access mode]: <https://ru.osvita.ua/school/reform/61921/>
3. Chupri L. Historical Osvit in Ukraine as a warehouse of state policy of memory. [Electronic access mode]: file:///D:/Downloads/PoMe_2011_4_5.pdf
4. Schneider A. Navchannya through the debates: riznomanitya poglyadiv. K., Charity Fund "Vchiteli for Democracy and Partnership", 2009. 320 p.

УДК 37.035.6:745/749

Гулей О.В., Губська О. О.
Сумський державний педагогічний
університет імені А.С.Макаренка

КОМПОНЕНТИ ДІВОЧОГО ВЕСІЛЬНОГО ВБРАННЯ СЛОБОЖАНЩИНИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ СТОЛІТТЯ

У статті розглянуто регіональні особливості компонентів дівочого весільного вбрання і проблеми, пов'язані з художньо-образною, символіко-обрядовою системою весільного дівочого костюма Слобожанщини другої половини ХІХ століття. Особливу увагу приділено збереженню та розвитку художніх традицій в практиці сучасного декоративного мистецтва.

***Ключові слова:** Слобожанщина, декоративно-прикладне мистецтво, дівоче весільне вбрання, оздоблення, символіка.*

Гулей О. В., Губская О. А. Девичий свадебный наряд Слобожанщины второй половины XIX века.

В статье рассмотрены региональные особенности компонентов девичьего свадебного наряда и проблемы, связанные с художественно-образной, символіко-обрядовой системой свадебного девичьего костюма Слобожанщины второй половины XIX века. Особое внимание уделено сохранению и развитию художественных традиций в практике современного декоративного искусства.

***Ключевые слова:** Слобожанщина, декоративно-прикладное искусство, девичий свадебный наряд, украшения, символика.*

Guley, O. V., Gubskaya, O. A. Maiden wedding dress of Slobozhanshchina of the second half of the XIX century.

The article considers the regional features of the components of the maiden wedding dress and the problems associated with the artistic-figurative, symbolic-ritual system of the wedding dress of the Slobozhanshchyna of the second half of the nineteenth century. Particular attention is paid to the preservation and development of artistic traditions in the practice of contemporary decorative art.

Keywords: *Slobozhanshchyna, decorative-applied art, maiden wedding dress, decoration, symbolism.*

Постановка проблеми та актуальність дослідження. На нинішньому етапі відродження національної культури й мистецької освіти актуальним питанням постає дослідження традиційного одягу, важливе місце серед яких займає дівоче весілля вбрання Слобожанщини другої половини XIX століття, що конче потребує поглибленого вивчення в контексті становлення і розвитку декоративно-прикладного мистецтва України.

Аналіз актуальних досліджень і публікацій. У контексті вивчення історії вітчизняного мистецтва великий пласт займає традиційне декоративно-прикладне мистецтво. У цьому зв'язку велику увагу приділено науковцями дослідженню специфічних рис дівочому весільному вбранні Слобожанщини другої половини XIX століття. Так, в першу чергу необхідно назвати розвідки істориків мистецтвознавства Є. Антоновича і Я. Запасака.

Характерною рисою українського традиційного вбрання є його декоративна мальовничість, яка відбиває розвиток ремесел, високу культуру виробництва матеріалів для створення різноманітних його форм, володіння багатьма видами і техніками опорядження та декорування: Є. Антонович, В. Білецька, В. Горобець, Н. Здоровага, Т. Кара-Васильєва, І. Карпинець, О. Кульчицька, К. Матейко та інші. А. Українець у дослідженні «Народний одяг» використовувала наукові доробки багатьох учених, у тому числі й зарубіжних, зокрема праці Ю. Крашевського, З. Васіна в роботі «Український літопис вбрання» розкрила деталі вбрання українського костюма. Відомості про український традиційний костюм зібрані у працях О. Вороної, Ю. Горшко, В. Міронова, Г. Ніколаєвої, Я. Прилипка, С. Темеріна та інших. Проте окремої ґрунтовної наукової розвідки присвяченої дослідженню особливостей дівочого весільного вбрання Слобожанщини другої половини XIX століття до цього часу не здійснено.

Мета дослідження: висвітлити особливості дівочого весільного вбрання Слобожанщини другої половини XIX століття.

Виклад основного матеріалу. Комплекси українського традиційного весільного вбрання молодих відрізняються багатством елементів та кольорів, їх обрядовою значущістю, мистецько-художньою довершеністю. Впродовж вікової історії кожна деталь одягу освячувалась колективною народною традицією. Вона мала служити одній високій меті – захистити подружжя від лихих сил, забезпечити молодим щасливе майбутнє, показати на людях їхню чесність у житті та вправність у роботі, а значить засвідчити їхню зрілість і готовність до створення власної сім'ї.

Аналіз наукових праць дозволив встановити, що основу весільного вбрання молодої на слобідських землях України становила весільна сорочка, оздоблена по нижньому краю плетеним мереживом. Зазначимо, що на свята українці центральних регіонів одягали яскраву додільну сорочку з орнаментом, а в повсякденному житті не цуралися «підточених» (якісне полотно зверху і грубий низ) сорочок. Весільні сорочки Слобідської країни характеризувалися наявністю двох, з'єднаних на плечах, пілок – передньої та задньої. Під рукавами, що викинувалися чохлами (манжетами), вшивалися квадратні ластки. Станок із пришитими до нього вставками збирався на нитку біля горловини і вшивався до коміра – зазвичай вузького й невеликого за розмірами. Подекуди комір замінювала стежка з візерунком – обшивка. Вишиті здебільшого лляними нитками, сорочки рясно орнаментувалися. Спочатку сорочку вишивали лише білим по білому, зауважує В. Білецька, (символ зв'язку з предками, білий – колір жалоби за померлими), а вже потім, особливо у другій половині XIX століття побутували цікавіші комбінації, зокрема, й до сьогодні популярністю користується поєднання червоного з синім. Поряд із вишивкою глухими (лічильними і по вільному контуру швами) застосовувалася мережка – ажурна техніка, що додавала одязі вишуканості й елегантності. Так, характерною особливістю східних областей України у другій половині XIX століття стали мережані подоли, які мали видітися з-під поясного одягу – плахти [1]. У створенні весільної слобожанської сорочки застосовували поєднання кількох технік вишивки, а саме виготовлення потребувало багато часу. Характерними техніками вишивки є лиштва, лічильна гладь, зерновий вивід, солов'їні вічка, прості й складні мережки тощо. Особливої популярності набула на Слобідських землях техніка мережки з настилом і прутиком через чисницю, що займала великі площі рукавів [3]. Як правило, у вишиванках Слобожанщини, поєднували геометричний та рослинний орнамент, крупний узор надавав монументального характеру оздобленню. З кінця XIX століття починають застосовувати фабричні, фарбовані в яскраві кольори нитки – муліне. У вишивці починають домінувати контрастні кольорові поєднання чорного та червоного [4].

Поверх сорочки вдягали рясну спідницю з вовняного, ситцевого або шовкового купованого краму. Спідницю спереду покривали кольоровим фартухом, по низу обшивали тасьмою у кілька смуг іноді бахромою; в нижній частині декорували нашивками з різноколірного мережива та зубчастими стрічками переважно

темних кольорів. Типовим верхнім святковим одягом молоді в цих районах був шитий з тонкої вовни, сукна чи оксамиту керсет, або юпка (керсет з рукавами) [7].

Найурочистіші юпки (інша назва куцини) оздоблювали різноколірними гарусними шнурами, кантами, стрічками, сітками з мережива, позументом та блискучими металевими гудзиками. Голову молоді пов'язували шовковою, переважно білою, хусткою, зверху накладали весільний із штучних квітів вінок, а з лівого боку у вінок вставляли павичеве перо [6].

Молоду обов'язково, замість пояса, оперізували весільним тканим кролевецьким рушником [2]. На ноги взували кольорові сап'янові чоботи.

Варто зазначити, що оскільки на Слобожанщині ткацькі верстати були неширокі – полотно 40-55 см завширшки, то на сорочку витрачали три полотнища. Весільні сорочки були додільними – викроєними із суцільного тонкого полотна [9]. Вишивалися і мережилися рукава, іноді – уставки, і обов'язково подоли були мережані, бо вони мали «виглядати» з-під поясного одягу – плахти [8]. Саме мережані, а не вишиті подоли – характерна особливість Слобожанщини.

Весільна плахта шилася з двох полотниць барвистої саморобної вовняної тканини з геометричним орнаментом, які зшивалися до 1/2 чи 2/3 по довжині та перегиналися навпіл незшитими кінцями – «крилами» – назовні. До крил по кутках пришивали різнокольорові китиці [8]. За кольором плахти можна було сказати, хто це – дівчина чи молодий, молода чи стара жінка.

Підв'язували плахту до стану поясом-рушником. Святковий пояс – неширокий, однотонний чи кольоровий – крайка [5].

Нагрудний безрукавний одяг – керсетки, довжиною трохи нижче стегон, обшиті кольоровою тасьмою – висічкою. Святкові керсетки шили з дорогих тканин, наприклад плісу, оздоблювали тасьмою, зубчатою аплікацією. Їх крій мав підкреслювати фігуру, для чого завищували лінію талії, розшивали низ вставними клинами ззаду по лінії талії. Лінія відрізу прикрашалася вишивкою, тасьмою [3].

Особливим художнім явищем були шийні та нагрудні прикраси, які мали локальні риси щодо властивостей матеріалів, техніки виготовлення окремих елементів, характеру їх поєднання. Так на Слобожанщині носили багато зразків різнокольорового або червоного намисто, монети-дукачі, ланцюжки з хрестиком або так званими бовтунцями чи дармовисами. На Слобожанщині частіше носили три – п'ять невеликих дукачів з'єднаних між собою монет. Найдавнішою складовою жіночих нагрудних прикрас, поширеною по всій Україні, було намисто. Воно різнилося як матеріалом, кольором, формою, так і способами носіння. Найбільше цінувалося намисто з дорогих природних матеріалів – коралів, бурштину, перлів, гранатів, скла, смальти. Коралове намисто було різним за якістю, розміром, обробкою, кольоровими відтінками. Більш дешеві коралі – це нарізані у формі трубочок маленькі циліндри – так зване колюче намисто. Дорогі червоні коралі оброблялися у вигляді овалів чи барилець; високо цінувалися зразки з великими намистинами у центрі. Крім поширеного на Слобожанщині намисто з натуральних і штучних матеріалів, побутували шийні прикраси з бісеру. Дорогі червоні коралі оброблялися у вигляді овалів чи барилець; високо цінувалися зразки з великими намистинами у центрі [7]. Крім поширеного на Слобожанщині намисто з натуральних і штучних матеріалів, побутували шийні прикраси з бісеру. Різнокольоровий бісер нанизували на шовкову або волосяну нитку, плели або ткали, утворюючи мальовничий геометричний, іноді рослинний орнамент. Бісерні прикраси могли бути у вигляді смуги або опліччя і мали локальні особливості форми, способу плетіння, малюнка, колориту. Від техніки нанизування (силяння) бісеру походять і назви цих виробів – силянки, силюванки, силенки, а від переплетення ниток між собою – плетенки, плетінки [2].

У ході багатоденного весільного дійства одні елементи одягу замінювались на інші. Так, переміна головних уборів привселюдно стверджувала акт переходу молодих до нового соціально-вікового стану: дівчина – жінка, парубок – чоловік. Загальнонаціональні установки щодо обрядового значення одягу молодих у конкретній практиці проведення весілля в кінці XIX – на початку XX століття реалізовувались у безмежній кількості місцевих зональних варіантів [8]. Це зумовлювалося специфікою шляхів історико-культурного та соціально-економічного розвитку. Слід також зауважити, що весільні комплекси одягу населення окремих історико-етнографічних районів України в кінці XIX – на початку XX століття виявляли різні етапи свого історичного розвитку. Так, приміром, жителі Полісся та гірських Карпат продовжували виготовляти одяг в основному вручну, з домашньої сировини. Він зберігав багато архаїчних елементів, пов'язаних з давніми народними уявленнями. І навпаки, одяг населення центральних та особливо південних районів України формувався переважно з матеріалів промислового виробництва, які купувались у крамницях [7]. У його крої та силуеті суттєву роль почали відігравати форми міського костюма, і лише при виготовленні весільних головних уборів та у використанні ритуальних предметів (хусток, рушників тощо) продовжувала звучати традиційна символіка українського весільного обряду.

Висновки. Відтак, маємо всі підстави стверджувати, що вивчення весільного вбрання свого краю сприятиме кращому розумінню й усвідомленню витоків культури українського народу, його історії, історії декоративно-прикладного мистецтва.

ЛІТЕРАТУРА

1. Білецька В. С. Українські сорочки, їх типи, еволюція і орнаментация / В. С. Білецька // Матеріали до етнології та антропології. Київ : Мистецтво. С. 52–55.

2. Бойко В. М. Українські народні традиції в сучасному одязі / В. М. Бойко. Київ : Народна думка, 1970. 246 с.
3. Васіна З. А. Український літопис вбрання / З. А. Васіна. Київ : Мистецтво, 2003. 186 с.
4. Гулей О. В. Декоративно-прикладне мистецтво : навчальний посібник / О. В. Гулей. Суми : Видавництво СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2010. 152 с.
5. Кара-Васильєва Т. В. Українська вишивка : Альбом. Київ : Мистецтво, 1993. 110 с.
6. Матейко К. І. Головні убори українських селян до початку XIX століття / К. І. Матейко. Київ : Либідь, 1973. 109 с.
7. Ніколаєва Т. А. Історія українського костюма / Т. А. Ніколаєва, Л. С. Міненко, О. П. Слінчак. Київ : Либідь, 1996. 176 с.
8. Стамеров К. К. Нариси з історії костюмів. Київ : Либідь, 1978. 225 с.
9. Шевченко Є. І. Українська народна тканина. Київ : Артанія, 1999. 599 с.
10. Щербаківський В. Українське мистецтво. Київ : Наукова думка, 1995. 287 с.

REFERENCES

1. Biletska V. S. Ukrainian shirts, their types, evolution and ornamentation / V. S. Biletska // Materials to ethnology and anthropology. Kyiv: Art. Pp. 52-55.
2. Boyko V. M. Ukrainian folk traditions in modern clothes / V. M. Boyko. Kyiv: People's Thought, 1970. 246 pp.
3. Vasina Z. A. Ukrainian Chronicle of Dresses / Z. A. Vasin. Kyiv: Art, 2003. 186 p.
4. Gulyuy O. V. Decorative-applied art: a textbook / O. V. Guley. Sumy: Publishing house of the Sumy MPU named after AS Makarenko, 2010. 152 p.
5. Kara-Vasilieva TV Ukrainian embroidery: Album. Kyiv: Art, 1993. 110 p.
6. Mateyko K. I. Headgear of Ukrainian peasants to the beginning of the XIX century. Kyiv: Lybid, 1973. 109 p.
7. Nikolaeva T. A. History of the Ukrainian costume / T. A. Nikolaev, L. S. Minenko, O. P. Slinchak. Kyiv: Lybid, 1996. 176 pp.
8. KM K. Stamper Essays on the history of costumes. Kyiv: Lybid, 1978. 225 p.
9. Shevchenko E. I. Ukrainian folk fabric. Kyiv: Artania, 1999. 599 p.
10. Shcherbakivsky V. Ukrainian art. Kyiv: Scientific Opinion, 1995. 287 pp.

УДК 37.035.6:745/749

О. В. Гулей, А. В. Пустовойтова
Сумський державний педагогічний
університет імені А.С.Макаренка

ЕТНОКУЛЬТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ЖІНОЧОГО ВБРАННЯ СЛОБОЖАНЩИНИ ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ

У статті розглядаються регіональні етнокультурні особливості жіночого народного костюма Слобожанщини початку XX століття.

Ключові слова: етнокультура, традиційне вбрання Слобожанщини, натільний, стегновий та нагрудний одяг, аксесуари.

Гулей О. В., Пустовойтова А. В. Етнокультурные особенности женской одежды Слобожанщины начала XX века

В статье рассматриваются региональные этнокультурные особенности женского народного костюма Слобожанщины начала XX века.

Ключевые слова: этнокультура, традиционный наряд Слобожанщины, нательный, бедренный и нагрудный одежда, аксессуары.

Guley O. V., Pustovoitova A. V. Ethnocultural peculiarities of women's integration of Slobozhanshchyna of the beginning of the 20th century

The article deals with regional ethnocultural features of the women's folk costume of Slobozhanshchyna of the early twentieth century.

Keywords: ethnic culture, traditional clothes of Slobozhanshchyna, false, feminine and breastwear, accessories.

Постановка проблеми. Процеси та умови формування українського вбрання як виразника національної ідентичності, потребують найретельнішого і всебічного дослідження, оскільки дають змогу, з одного боку, виявити витоки його історичного коріння, а з іншого – з'ясувати давність походження української етнокультури. Це питання є надзвичайно актуальним з огляду на глибинне пізнання історії України та культури її народу, особливо в наш час, коли зацікавленість власною історією стає важливим чинником духовного відродження нації. В умовах новітніх світових процесів глобалізації суспільних міжетнічних відносин особливо актуалізувалась потреба у захисті власної історичної спадщини, захисті національних культурних цінностей – мови, вбрання, народних традицій.

Аналіз актуальних досліджень. Значний внесок у методологію реконструкцій історичного костюма зробили вітчизняні та зарубіжні науковці – історики, етнографи, мистецтвознавці: Є. Антонович, А. Арциховський, Н. Горбачова, Д. Зеленін, Н. Калашнікова, Г. Маслово, А. Погожева, М. Рабинович, Т. Равдонікас, Є. Рікман, М. Ростовцев, Б. Рибаків, С. Рябцева, В. Седов, Л. Чижикова та інші, теоретичні розвідки яких були враховані в роботі. Про збереження системи етнічних стереотипів писав А. Пономарьов, який вважав, що від цього залежить не лише доля етнічної культури, а значно більше: цілісність етносу, стабільність суспільства і навіть держави [13, с. 120].